

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՏԻՐՈՐԻ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱՅ ԸՆԴԱՐՈՒ 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1865

ԹԻՒ 767

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՏԻՐՈՐԻ

ԶՄԻՌՆԻԱՅ, 27 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Խաղաղասիրական արամադրութիւնները երթալով կը տարածուին և կը զօրանան Լեւոնայի մէջ: Իրեթէ ամեն կառավարութիւնները կը կենդանացնեն իրենց ուշադրութիւնը ի վերայ ներքին յառաջագիւծութեան և զարգացման: Վասնիք երկու երեք տարիէ ի վեր Լեւոնայի արմատական փոխակերպութիւն մը ստացաւ և տէրութիւնները ազէկ հասկացան թէ բարոյական յաղթութեանց արդիւնքը ամենէն զօրաւոր են և զինուորական յաղթութիւններէն աւելի օգտակար և աւելի հաստատուն:

Այս պատճառաց համար տէրութիւնները իրարու հետ առևտրական նոր գաղափարութիւնները ընելու զըզեղեալ են, նմանապէս ծախուց նկատմամբ իրաւ յոյական միջոցներ ի դործ դնելու կաշնաստին: Եւրոպէան Լեւոնայի ըստ առաջարկութեան պատեւրադրի պաշտօնեայ մարաշայիտ Սահապին, փութացաւ հրամանագիր մը հանելու, որով Գաղլիոյ զօրաբանակէն 45,000 հոգիի չափ պիտի նուազուի, և այս նուազման պատճառաւ տարին 50 միլիոն ֆրանք խնայութիւն պիտի ըլլայ տէրութեան ծախքէն: Այս անօրէնութիւնը շատ ազէկ ներգործութիւն մը բրաւ ոչ միայն գաղլիոյ ժողովուրդեան վերայ, այլև Լեւոնայի բոլոր տէրութեանց վերայ: որոնք կը պատրաստուին Գաղլիոյ օրինակին հետեւելու քիչ կամ շատ նուազեցնելով իրենց զօրաբանակայ թիւը:

Կը հաստատեն թէ Գաղլիոյ կառավարութիւնը մօտեւր անպատճառ բերել պիտի ապա Մէքսիքոյն բոլոր գաղլիոյի զօրքը, որոնք արդէն կատարելապէս ապահովուցուին նոյն երկրին անդորրութիւնը և բարեկարգութիւնը: Եւրոպայի հասարակապետութեան նախագահ ժողովուրդը իշխանը բոլորովին կորսնցուցած է իւր ազգայնութիւնը, և յետ այսորիկ անկարող է խոսովութիւն մը հանելու: Այսու ամենայնիւ ի պահանջէ հարկին, գլխին է Մաքսիմի:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՏԻՐՈՐԻ

Այս օրերս մեր գրասեղանին մէջ բանի մը հարկաւոր բոլոր փնտռելու գրադար ըլլալով, ձեռքերին անցաւ Հիսթորիայի 1864 ամին Երրորդ ամատետարը: Երբեք մէջ ԱՅԳԱՅԻՆ ԹՇՈՒՍԱՌՈՒԹԻՒՆ վերնագրով երկար յօդուած մի կարգացինք, եւ ցանկեցանք մեծապէս տեսնելով անոր հեղինակին պարունակը: Նախաբանքին սխալ էր ազգայնաւորութեան քննարկը: Վասնիք Թուրքաստանի ազգային գործըք վրայօր փորձառութիւն էր ձիւղ տեսկութիւններ չունենալով, սեւը՝ ձեռքով, լոյսը՝ խաւար, իրաւը՝ սուտ էր բարին՝ չար եկարագրած և: Ինչպէս որ ժամանակին միջեւ ցայտօր պատահած ազգային դէպքերն ալ լիովին ապացուցին: Այս յօդուածը, որ լի է կրիք եւ ազգային երեսիկներ, Պէյքը, Էնկենայիներ եւ հոգեւոր հովիւները չարաչար կը պախարակէ ու կը զրգարանեցնէ, կերեւի քի զազարեալ Մեշուրաքիին ներշնչութեամբ գրուած է:

Չմեր գիտեր, քի ազգային երեսիկները, Պէյքը, Էնկենայիները ու հարուստները՝ որոնք ազգին պարծանքն ու պաշտպաններն են, ազգին մէջէն հանելով, խեղճ ու աղքատ ժողովուրդը ինչպէս պիտի կրնայ յառաջ երթալ առանց դրամոյ: Այս բանին զգաղով փորձը արդէն ըրած է Կ. Պօստոյ Հայ ժողովուրդը եւ հիմա ծանր պարտոյց ներքեւ կը ճնշուի, ու ազատութեան հնար մի գտնելու համար՝ հարկաւոր ազգային երեսիկներուն ու հարուստներուն օգնութեանը պիտի դիմէ: Բանցի ուրիշ ինչ ճար կրնայ ըլլալ:

Յետոք սրտի կըսեմք քե բանի որ, մեր ազգին մէջ պիտի գտնուին այնպիսի իրադրութիւններ, որոց գաղա-

լիանոս կայսեր կառավարութեանը ինքզինքը պաշտպանելով, վասնիք 16,000 եւրոպացի կանոնաւոր զօրք ունի: որոց վրայ կրնայ ամեն կերպիւ վտանգանալ:

Խաղիոյ բարձրագոյն ամսոյս 6-18ին արտաքոյ կարգի շքեղութեամբ բացուեցաւ Ֆիլոթէնցայի մէջ: Վիլթթոր - Լամանուէլ թագաւորին՝ այս բարեպաշտեհ առթիւ, բրած առնախօսութիւնը ջերմասեղ սիրով ընդունուեցաւ: Դորին Վիլհամուիթինը ըսաւ թէ նոր մաքառումներ և նոր գոհոյութիւններ հարկաւոր պիտի ըլլան Խաղիոյ փառաբանութեանը համար, և յաւելցուց թէ տէրութեան առջև դըլխաւոր դժուարութիւն մի կայ կարգադրելու՝ այսինքն հասարակչութիւնը վերահաստատել եկամտից և ծախուց մէջ՝ առանց ազգին զինուորական զօրութեանցը ֆլաս մը հասցնելու:

Հասարակութեան գաղափարը հակառակ չէր իր այնպիսի կարգադրութեան մի, որ Խաղիոյ զօրաբանակին թիւը պակսեցնելով՝ խաղաղութեան ժամանակ ճշդիւ հարկաւոր եղածը սահմանէ: Զօրապետ Վիլթթորն այս մտքը առնախօսութիւն մի ընելով Լեւոնայի իւր ընտրուած առջև, որոնք ի ճաշ հրաւիրած էին զինքը, ըսաւ: «Լեւոնայի գոհութեանց և ներքինի վիճակը, որոց դէմ ու մանր կը պահպանուին, ամենին չձգելու սուրբ բուն և հարկեւուն առաւելութեան, այլ ի տկար դարձած զայն, որ մինչև ցայսօր ստացան վաճառականութիւնը, արհեստները և երկրագործութիւնը: Ուրեմն մեր բոլոր ջանքը ուղղենք մարդկային ներգործութեան այս երեք ճիւղերուն, և մեր գոհութեանց փոխարէնը ընդարձակ կերպիւ ձեռք պիտի բերենք: Այս նպատակին հասնելու համար, պէտք է որ այն ամեն բաղադրութիւնը, որոնք մեր ազգայնութիւնը հաստատուն պահելու համար զինուորաւոր են, երկրագործութեան վերադառնան»:

Կը հաստատեն նաև թէ եկամտից տեսուչ մօսիւ Սէլա ասպլարը, պաշտօնէից խորհրդոյն մէկ նիստին մէջ, որուն կը նախագահէր թագաւորը, տէ-

րութեան ծախքը նուազեցնելու անհրաժեշտ հարկաւորութիւնը յառաջ բերելով առաջարկեց՝ զօրաբանակին մէկ երրորդ մասը նուազեցնել առժամանակեայ կերպիւ, որով հարկը պահանջելու ժամանակը դժուարին պիտի ըլլայ՝ իրենց առնելու յուշարկում զինուորները դարձեալ հրաւիրել ի զօրաբանակին: Հասարակօրէն կը կարծուի թէ այս առաջարկութիւնը թեթեւ փոփոխութեամբ պիտի ընդունուի և ի դործ պիտի դրուի: մանաւանդ որ Լեւոնայի կառավարութիւնը ևս իւր զինուորական զօրութիւնը նուազեցնելու վերայ է Վիլհամուի ինչպէս մէջ:

Սօսիւ Վիլթթոր խաղաղի երեսփոխանը, որ անցեալները Հոմո գնաց և սրբազան Պապին ու Լեւոնայի կարգինալին հետ տեսնուեցաւ, այս օրերս նոր տեսարկ մի հրատարակած է, որուն մէջ զօրաւոր կերպիւ կը հաստատէ թէ հաշտութիւնը ամենա հարկաւոր է ի մէջ Խաղիոյ և Հոմոյ Վահին:

Եւրէն խօսք մի կը պարտի, թէ Խաղիոյ թագաւորական դահին ժողովրդը բարձրագոյնը Հիմպէթ իշխանը պիտի նշանուի Սպանիոյ իզագլէ թագուհու իւր պալիսի գոտեր հետ: Կըսուի թէ Վիլթթոր - Լամանուէլ թագաւորը կը փափաքէ, մանաւանդ այժմեան պարագային մէջ, հոմոյական իշխանուհի մը գնել խաղաղական դահին վերայ: Այս պարտած խօսքերը, թէպէտ ասիական հաստատութիւն չունին, այսու ամենայնիւ կապացուցանեն թէ Ֆիլոթէնցայի դահլէին Հոմոյ հետ եղած հաշտութեան բանախօսութիւնները յառաջ երթալու և ըմբռնալու վերայ են:

Եւրէնահեղ ապստամբութիւն մի ծագեցաւ Ճամայիկա կղզոյն մէջ, որ Մեծին Բրիտանիոյ իշխանութեան ներքեւ է ու Բիւպայի հարաւային և Հայթիի արևմտեան կողմը կիցայ: Յիշեալ կղզոյն մէջ 500,000 չափ սև գերիներ կը գտնուին, որոնք Լեւոնայի մարդասիրութեամբը՝ աղաւթ թող տրուած են: Իսկ անգղիացի և ուրիշ եւրոպացի բնակչաց թիւը հազիւ թէ 70 կամ 80,000 հոգիի կը հասնի:

Նախկինով և գործերով ուրիշներն ևս տեղիք տալիս և հրաւիրուած նոյնը գործերու աղդի ի սպաս կործանութեան համար:

Կրօնական ձեղքումները, որ կան այսօր մեր ազգի մէջ, երբեք յառաջացած չեն բուն դաւանութեան բանական խնդիրներէ, այլ պատրաստուած և արդիւնաւոր ազգային ներքին և կրօնական քրքրի չարաչար կառավարութիւնից: Այս բանը նոր ապացուցութեան կարօտ չէ: ամենին յայտնի է, որ արդեօք ինչորոշ ևս սոսոր կարող է մեր առածի վրայ թիւնը տեսանել այն կենդանի և տակաւին թարմ իրողութեանց մէջ, որոնք օր գործով մեն մեր աչքի առջև:

Մեր սարսափումներ, երբ աչք ենք ձգում այն անչարացած, անապատացած աշխարհի վերայ, ուր երբեմն փողփողումը Արշակունեաց յաղթակիր զօրակալը ուր ուր մեր խեղճ, անտէր և անօգնական ժողովուրդը մի լիտնուոր բազմութեամբ թշուառութեան, հարստահարութեան և յուսահատութեան մինչև հարաւոր ծայրը հասած, փոխանակ արտասուքի, արիւն է քամում աչքերից, երբ լայ է լինում, և ուր, դարձեալ, հայտնի է գիշերաղէկ մի անկողնիցը տակաւին չեն կշտանում անմեղ զոհի խեղճ ժողովուրդը՝ արիւնը ծծելուց:

Եւրոպայի յառաջարկէր ազգային լուսաւորութեան ընթացքը Տաճկաստանի մէջ և այդ ընթացքն ևս անհիմա և սոցիալական: յայտնի է թէ այն թշուառ հանգամանաց մէջ որ չկարող էր ևս կարող լինել: Դարեր անցան, շատ ու շատ սերունդներ ահ ոչ քաղելով եկան զնացին, շատ իրաւունք ունակուի եղան, շատ զանաձեր յափշտակուեցան, շատ տուններ քարոքանդ եղան մինչև որ սրբանից մի քանի տարի յառաջ Սահմանա-

փարները՝ Հիսթորիային սխալ գաղափարացը կը համաձայնուին եւ քանի որ պիտի գտնուին եղի գաղափարացը հետեւող անձինք, Սահմանադրութիւնը երբեք պիտի չկրնայ յառաջ երթալ, ազգային գործերը պիտի չկրնան բարեկարգուիլ եւ ազգին խելագործութիւնը երբայն պիտի աւելնայ ի յուսահատութիւնը քրքրի ազգայնաց:

Ահաւասիկ իշխող յօդուածը, որուն վերայ մեր ընթերցողաց ուշադրութիւնը կը խափարէ, եւ տալիս չունի մի քի պիտի տալու քրքրութիւն մի պիտի լինէ ողջամիտ հասարակութեան վրայ:

ԱՅԳԱՅԻՆ ԹՇՈՒՍԱՌՈՒԹԻՒՆ

Շատ հին ժամանակներից սկսած, Հայոց ազգային և ներքին գործերի կառավարութիւնը, Տաճկաստանի մէջ, միշտ Հայոց ձեռքում էր թէ և, բայց այդ կառավարութեան ղեկավարը լիկ մի քանի հոգի բռնակալ մարդիկ լինելով, բնականաբար, կառավարութիւնը հանդիսանում էր մի այնպիսի անկարգութիւն, և խառնախնդրութիւն, որ հազիւ կարելի է երազում երևալու: Ինչպէս տալիս, մի քանի այդ կարգի և տեսակի վտանգ մարդիկ, կը բերէին հետ միացած, իրենց ձեռքը ձգելով ազգային ջարդ ու փշուր լստի ղեկը, առանց օրինաւոր հաղորդութեան, առանց մաքուր խղճմանքի և միակայն իրենց անձնական շահին ախտերին և կրքերին ծոռայելով, ոչ միայն յառաջ էին մղում այդ կիսակործան և աղետալ լստը, ոչ միայն փոխ չունէին, գնէին, մի խաղաղ ծովածոցի կամ նաւահանգստի մէջ նորան ապահովելու, այլև քաղաքային և խելամիջն այդ լստից այսօր փայտը, վաղը սոյն երկրորդ, երրորդ օր մի ու չունալ և իրենց չար օրը:

Գերիները աստատմանը մեծ կոտորած էր բերել և ևս չէր կարողանալ զինուորական ծառայությունից հեռանալ, որ սպիտակ ամեն մարդիկը սպանեն, անոնց երկիրները և աները իւրացնեն և բոլոր կղզւոյն տիրեն: Այս թէպէտ շատ սպանուած թիւները ըրեր են, բայց վերջապէս կղզւոյն անդ-դիւան իշխանութիւնները յաջողութեամբ աստատման թիւները զտելու և անոր պիտանոր զրդոյնները ձեռք ձգելով բանտարկել են: Մեծին խիտանիւղ լրացիւրները թէպէտ օրախոսութեամբ կը հրատա-րակեն այս յաջող վախճանը, բայց միանգամայն կը գտատարան անգթութեան գործքերը՝ զոր ճա-մայիբայի անդղիւսի կոտորածները ըրեր են սե-ղերին երուն դէմ՝ ի վրէժխոգութիւն անոնց բար-բարոսական գործքերուն:

Անդղիւսի օրադրութիւնները մեծապէս կը ցոյց տան զկոտորածութիւնը՝ Վաթնիկոն կայսեր, որ հոգ տա-րաւ զօրաբանակին թիւը և զինուորական ծառայ-նութեանցն լու: Մորնիւն խոսքիւր կըսէ թէ Գաղիկան այս նուազութեամբ կապալցուցանէ թէ իւր զօրութիւնը աւելի մեծ է այժմ քան երբէք: Սթէնսէրա լրագիրը կը փափաքի որ Ռուսիան, Ի-տալիան և Աստրիան այս խաղաղասիրական օրինա-կին հետեւին առանց ժամանակ անցնելու:

Աթէնքի մէջ ժողովուրդեան մէկ մասը դժգոհ է միշտ թաղաւորին ընթացքէն, և այս պատճառա-խոսութիւնները և անկարգութիւնները պակաս չեն: Բայց որովհետեւ սահմանադրական կառավարութիւնը զինուորական զօրութիւն ալ ունի, (առանց որոյ սահմանադրական վարչութիւնը անիշխանութիւն ը-սելէ,) խոսքովայն անձինքը անմիջապէս կը զարգանան նոյն զօրութեամբ և բարեկարգութիւնը հաստատուն կը մնայ: Հետեւեալ դէպքը՝ մեր զրուցածը կապա-լցուցանէ:

Յունաբէն լրագիր մի կը պատմէ թէ անցեալները կիրակի օր մը՝ Բանէրիսթիմոն կոչուած Աթէնքի ազգային ճեմարանին վառվրուն ուսանողներէն մէ-կը՝ հրապարակական ժողովոյ մը մէջ ատենախօսու-թիւն ընելով՝ Հելլասոյի այժմեան կացութիւնը սե-ղունքով նկարագրեց և հարկ է, ըսաւ, որ հեռա-նայ մեր երկրէն Տանիմարբայի Արոնէք կամը՝ որ ինչպէս յայտնի է, թաղաւորին Մեհտորն է: Ռուսի առաջարկեց պատգամաւորութիւն մի կազմել, որ ար-քունի պալատը երթալով թաղաւորին ծանուցանէ ժողովոյն կամքը: Այս առաջարկութեան վերայ ա-մեն կողմէն ձայներ բարձրացան՝ «ոչ, ոչ, ամենքս ալ արքունի պալատը կ'երթանք և թաղաւորին կընե-րկայանանք»: Եւ անմիջապէս բազմութիւնը զանազան

ճամբաներէ սկսաւ քալել որպէսզի թաղաւորական պալատին առջև ժողովուրդ բայց երբոր մտեցաւ նախապահանքներուն՝ Այս խորին կոչուած եկեղեց-ւոյն առջև, բազմութիւնը արդիւրեցաւ մեծ փողո-յէն յառաջանալու: Ուստի սկսաւ ուրիշ ճամբա-ներէ յառաջ երթալ: Այս միջոցին զինուորական զօրութիւնը հասաւ որպէսզի թաղաւորական պալա-տին առջև ժողովուրդ բազմութիւնը ցրուէ: Եւ այս պատճառաւ քանի մը հոգի վերադարձան: Պա-տեալով պաշտօնեայ քիւր Վրիվաս ներկայաւոր՝ հրաման քրաւ զօրաց որ ետ քաշուին և յորդորեց բազմութեանը որ անդէրնին երթան՝ զինի քանի մը պատգամաւոր ընտրելոյ, որպէսզի Վորին Վեհա-փասութիւնը ներկայանան: Բայց անոր մէկնէլէ ետեւ, երբոր բազմութիւնը կը խորհրդակցէր պատ-գամաւորներ ընտրելու, ուրիշ զօրացունք մի հասաւ յիշեալ պաշտօնէին հրամանացը համեմատ, և այս խոսվարարները ցրուելու համար հարկաւոր միջոց-ները սկսաւ ի գործ դնել, որով ստիպուեցաւ քանի մը հոգի վերադարձել: Այս կերպիւ բազմութիւնը վերջապէս ցրուեցաւ: Իսկ թաղաւորական պալատին չորս կողմը զօրացներ լեցուեցան: Նմանապէս Ա-թէնքի զանազան փողոցները պահապան զօրք դրուե-ցան, որով հասարակաց պահպանութիւնը ու անգոր-ծութիւնը հաստատուն մնացին:

Ա.Ր.ՇԱ.ԼՈՅՍ

Հետեւեալ նամակը կոտորածն ունի յուշար-կեցաւ մեզ ի հրատարակութիւն:

Հարգոյ խմբագիր:

Մայիս լրագրոյ 13 (այս. շաբաթ, 715 թուոյն) մէջ կարդայի Մարկոս Աղաբէկեանի ստորագրու-թեամբ մէկ յօդուած մը, որ Մոսկուայի Ազգա-րեան ճեմարանին մէջ ի պատիւ յիսնամեայ Հոգե-ւեան հանգիստին Պ. Մսեր Մսերեան Մագիստրոսի զրուցած ճառին զանազան մեկնութիւններ տալով՝ կը մեղադրէ և կը վատաբարդէ զՄագիստրոս:

Չարմանալի բան է կը կարծէ թէ Ռուսաստան բնակող հայերը բոլորովին կորսուած են Մա-գիստրոսին պատճառով: Կերեւի որ ինքը Պ. Մա-րկոս Չարմանայի(1) վեց տարի խիճիկ բնակելով կուսակի զլուս մը միայն կը կարդէ և շահիւ և կը կար-ծէ թէ բոլոր ժողովուրդն ալ իրեն պէս գլուխ ու-նի: Իւր յօդուածին մէջ տուած փաստերուն նայե-

(1) Այս այն Մարկոս Աղաբէկեանն է, որ քանի մը տարի առաջ խիճիկի մէջ կուսակի Հայաստանի ա-նուանով ամաստեարակ մ'կը կը հրատարակէ:

զրած էլն), մեք չենք ընդհու՞մ Մահմանադրութիւն, մեք չենք ճանաչու՞մ Մահմանադրութիւն.

Եւ որովհետեւ բնականաբար «ուր դէն իյէ, անդր ժողովեացին արծուք», սուտի միացան այդ բոլոր զիշա-կերքը և իւրեանց կեռ կոտորելը և սուր մագիլները ա-ռաւել ևս սրելին անպատասխար և անպատասխար ժող-վարդը ընդդէմ, որ ոչ պէյ էր, ոչ էֆէնտի և ոչ վաշա-ների առաջն ծունկ չըրելով մէջքի օղը կորած, հե-տեւապար և առաւել տկար. տկար ասումներ, բռնու-թիւնը հասկանալով մի կտրուի ոյժ:

Մահմանադրութեան բարեկամներ միակ զինքն էր ճամբարութիւնը, որ լուսավայել էին կացուցանում հայ-կական խօսքի միջնորդութեամբ, զրիչը ձեռքին ան-ձանկիր ճղեղով, և որովհետեւ ճամբարութիւնը չունի մասն, չունի վարձ, ուստի և օտարութիւնը, երբ ոմանք ճանապարհի կիսից յետ դարձան, երբ միւսերը լաւ-դիկեցի դարձան, երբ մի քանի ուրիշներ անգլիական տրիստերութեան օրինակը ցոյց տուեցին:

Աղաքակից հասարակ ժողովուրդը, հեղեղի պէս վա-ղից նորա հոտները գէտի պատրիարքարան, ուր հա-կառակ ազգի կամքին և ընդդէմ Մահմանադրութեան, ազգի թշուառութեան պարտաւորը վերստին հաւաք-ուել էին իւրեանց սովորական խաղը խաղալու և ազգն ևս խաղալով չինկու, ազգը ցրուեց այդ առաջակաց ժողովը և «զաթուս ազաւանեմա՞տացն և զսեղանս հա-տաւա՞տացն կործանեաց»: Այդ միջոցին արիւն քրտ-նեցան արի երիտասարդները, այդ խորհրդաւոր միջո-ցին վերջին ճիղը թափեց հայկական խօսքը և Արիստո-տելի գիտութիւնը:

Տէրութիւնը մի քանի ժողով կազմեց, երկու կողմի

լով, կը բանեմ որ ինքը իւր առաջը եղած փոքր չե-տեսներ ու ելեր է հաղար մղանէն աւելի հեռաւո-րութեամբ Ռուսաստանի մէջ Մոսկուայի ճեմա-րանին ծակերը գիտելու, լաւ կուսակի գլուխ:

Մոսկուայի Ազգարեան ճեմարանը, այն աւերու-թեան ձեռքի տակ է, բայց կարծեմ որ Պ. Պոլսոյ ճեմարանն ալ որ հիմա անոտ գարձած է, եթէ աւ-րութեան ձեռքի տակ ըլլար, մինչեւ հիմա իրօք ճեմարան կը ըլլար, և պտուղն ալ կը բանեմ ինք. ուստի ըստ իմ կարծեաց շատ լաւ է եղեր որ Մոս-կուայի ճեմարանն ալ Ռուսիոյ տէրութեան ձեռքին տակ անցեր է, որ չէ կործաներ մինչեւ ցայսօր:

Գրեմ է Վուսուայ վարդաշէն զիւղին բնակիչներ-րու վերայ և Սիւրիկեանց Յարութիւն պէկին վերայ քանի մի հին պատմութիւններ, որ ոչ Ս. Սերսէս կաթողիկոսը և ոչ Ս. Մատթէոս կաթողիկոսը այս-պէս փափուկ խնդիրներու վերայ կարեւորութիւն մը չեն տեսած. զարմանալի կուսակի գլուխ է: Կարծե-թէ եթէ ինքը կաթողիկոս ըլլայ, իսկոյն ամեն բան կարգի պիտի դնէ: Այնպէս որ վեց տարի խիճիկը մնալով Ռուսաստանի կաթողիկոսութեան ինչ ըլլալը չէ հասկցեր, այլ լուի իր խօսելիք բառերուն ճովը ում և էլ ի մասնիկները աւելցնելու սորվեր է: Բայց ես զինքը լաւ կը ճանաչեմ, թէ իզմիր և թէ Պոլսի ինչ կերպ հայերէն խօսելու: Հիմա այն ում և էլ ի մասնիկներով կուգէ զինքը Ռուսաստանցի ձե-ացնել և այնպէս փափուկ խնդիրներու խառնուիլ:

Պ. Մսեր Մագիստրոսին հետ ես հինգ տարի շարունակ ժամանակ անցուցի, տեսայ զինքը խոհեմ գիտնական, քաջ հայկաբան, և պատուաւոր վար-ժապետ մը. կը սիրէին կը պատուէին զինքը ոչ թէ միայն Սերսէս Ս. կաթողիկոսը (որ Քիչնե եղած ժամանակը զրեթէ միշտ իւր քովէն չէր հեռացներ) այլ բոլոր Ռուսաստանի ժողովուրդը, ինչպէս որ մինչեւ ցայսօր ալ կը սիրեն և կը պատուեն և գիտ-նականութիւնն ալ կը ցոյց տան:

Այնպէս, կը ցուցնէ մեր ազգին մէջ դատուած այս-պէս անպիտան երիտասարդներու վրայ, որ քիչ մը հայերէն և քիչ մ'ալ զաղաբէն սորվելով՝ զինքնք հպարտաբար գիտնականի կամ ուսումնականի տեղ կը դնեն, և մէջքովն մէկն ալ Պ. Մսեր Մա-գիստրոսին ճառին դէմ անվայել յօդուածներ գրե-լու կ'եղէ, երբ իրեն պէտք եղածը հոգալու կա-րողութիւն չունի և ճառին հոգին ալ չէ հասկցած:

Վաթնիկ վեց տարի Ռուսիոյ Հայաստանում լի-նելով, զանազան տեղեր ման գալով և տեղական Հայոց վիճակին ակնատես լինելով և ծանօթութի-հաւաքելով՝ առաջի շարժումը և մարդկան խոստո-վանումները՝ կըսէ Պ. Մարկոսը: Այս, մանկալիս

մարդերից, որ պիտի քննեն Մահմանադրութիւնը, պիտի սրբադրեն նորան և ներկայացնեն տէրութեան:

Հիւսիսամիտլը քով գիտէ «տուր որում գհարի, գհարի, որում գլաւիւ, գլաւիւ», ուստի և ամենին միտք չունի դատաւարութեւ այն պարտնայքը, որ նստած էին այնտեղ որպէս սահմանադրաւոր. Հիւսիսամիտլը անար-գարութիւն է համարում ուրանալ Պ. Սիր Վիչենի աշ-խատութիւնը. Հիւսիսամիտլը մինչև անգամ հակամիտ է կարծել, որ առանց այդ արդոյ պարտին, Մահմանա-դրութեան վտանգը կարողէր դուրսէ ակել ծանրանալ-բայց Հիւսիսամիտլը չէ կարող գովել այն թոյլոտու-թիւնը և զիջողութիւնը, որ արդոյ պարտը չնորհու-մի խաւարեալների կողմին. Հիւսիսամիտլը չէ կարող ուրախութեամբ յիշել, երբ Պ. Սիր Վիչենը, որպէս միակ յոյս սահմանադրաւորայ, չկամէր գործ դնել իւր բոլոր ազգեցութիւնը լիամասն կերպով:

Արդոյ պարտը, որպէս ըստ Մահմանադրութեան ընտրուած նախագահ ընդհանուր ժողովին, քանի որ հրապարակով յանձն էր առել այդ պաշտօնը, բնականա-բար չէր կարող չպաշտարանել Մահմանադրութիւնը. բայց այդ փորը էր, եթէ պիտի լինէր թերի. նա կարող էր դէմ կենալ մի քանի բռնակալ առաջարկութեանց որ առնուէին խաւարեալք, կարողէր, ասումներ, բայց ընկաւ հասարակաց հոտներ մէջ: Այնուհետեւ, մի կողմ թողած Մահմանադրութեան գործը, այդ քննիչ ժողովի առաջին անօրէնութիւնն եղաւ հայկական խօսքը ճղել, տուրգորութեան ազատութիւնը բռնաբարել: Պ. Սիր Վիչենը կամակից էր այս բանին և մեք առ ի սրտէ ցաւ-ուումներ. որովհետեւ նորան ճանաչումներ ստուգապէս ազգասէր է, ստուգապէս մի յարգելի մարդ:

սինե պիւրէր սօքաք պրաքըյաճաղի կիպի , քաղիմի իսքէյէ օյան մահալլէրին իսքէյէյէրի բիշլքեսնընտեն եօլ մաքամընտեն օյարաք օնպէշեր արշուն արզընտ իսքէյէ մահալլէրի տալիսի քէք իտիլճէկկի , վէ օլ վէճիլէ միւզալիտէրինն քըլամ օլմաքտեն պուլնտըլը , վէ էյամ մեգքիւրտեն մահալ մեգպուրտեն միւզալետէրի իքմամ վէ ինքիմալի քարաք միւզալիտէրի քէշիտեն իտիլիւպ խիքամ պուլնտըրալաճաղնտեն վէ աւտեն սնըրա կէլուպ գամիտեն վէ բէլ վուրանլէրին քապուլ օլնամալաճաղի վէ հօգրի շէրիսի պուլաւնուպտեն կիլմէյնլէր օյուր իսէ , քարաՖլէրինտեն վէքիլ իրսալ իտուպ մուալիսարեն քըլուքալ իքմմէյէրի վէ էյամ մեգպուրտեն հազքք ալալմալէրի սիւրէքի քարիլտեն օյարաք շիմտիտեն իխրաք վէ իլաՖօշունուր :

ԿՈՍՏԱՆՆՈՒՊՈԼԻՍ, 24 ՆՈՅԵՄԲԵՐ

Հանդուցեալ վսեմաշուք Սպարուտ ամիրայի
լծակից մեծաշուք, Ռազուհի տիկինը, որ իւր մար-
դասիրական ձիրքերովը և իւր ազդի ազդի առաքել-

նութիւններուլը երեւի հանդիսացած էր հայկա-
զուն հարուստ տիկնաց մէջ, ամուսն 13ին առ Լյու-
ուած փոխեցաւ 'ի հասակի 50 ամադ :

Արտիւ ազնիւ ու բարեհոլթ, բնութեամբ քաղցր ու խոհեմ, հանդուցեալ Ռազուհի տիկինը փառք ու պարծանք էր Պաղտատեան քաջատոհմիկ զեւրդաւորանին և նախախնամութիւնը կը համարուէր որբոց և աղքատաց՝ իւր ողորմածութեամբը ։ Ուստի անոր մահը աղայիյն ցաւալի կորուստ մի կը համարուէր ։ Որուն վերայ իրաւամբ կողքան իւր տղնուաւուն դաւակունքը և իւր քայմամիւ ազդեցականները :

Որոշում է Զանգուշե յուղարկարություն
տնտեսական հանգանակ () ընթացիկ մեջ ամսոյս 15-ին կի-
րակը օրը մեծ փառարկութեամբ կատարուեցաւ :

卷之四

ՆաՀանդիս և մասնաւորապէս քաղաքիս անդորրոյ թիւերն և ապահովութիւնը կըշարունակուի միշտ շնորհիւ մեր ընդհանուր կառավարիչ վեմաւիպայ Աշախտ փաշային , որ իւր խնամոցը յանձնուած ժողովրդեան բարօրութեանը վերայ անդադար կընհիէ :

—Մեծին խրիտանիոյ արտաբն զօրծոյ տեսչին հը-
րամանադրով՝ մեծարգոյ Գրիգորեան աղա Ղուկասը
Խզմիրի Անգգոյ հիւպատոսարանին առաջին թարգ-
ման կարգեցու :

Յիշեալ աղևիւ անձը, շատ տարիներէ 'ի վեր, նոյն հիւպատոսարանին երկրորդ թարգմանի պաշտօնը կը վարէր խիստ պատուաւոր կերպիւ, և իւր քաղցր բնաւութիւթեամբը ու արդարասէր ընթացքով թէ՛ տեղական կառավարութեանց և թէ՛ անգղիացի՝ չպատակեաց յարգը և համարումը ձեռք բերած է. ուստի անոր պաշտօնին բարձրանալը ամենուն ալ հաճելի եղաւ :

—Չմիւսնայի մեծարդոյ քեր Միկայիլ Աբարթալը Յոյն վաճառականը, որ շատ տարիներէ՛ր վեր Լոնտոն կը բնակի և այնտեղ մեծ վաճառատուն մի հաստատած է, մօտ օրերս 1000 անգղիական լիւս յուլաբիկի տէր քաղաքիս Յունաց ազգային վարժարանին աղջկանց, որ Էվանկէլիքի սխօրի կը կուսուին : Ընծայատու առատասիրտ պարոնին կամայը համեմատ՝ այս գումարը տալահով ահէր ըշահու պիտի տրուի և անորմէ յոտաջ եկեւ՝ տարեկան տոկոսը պիտի մատուցուի ի՛նչպատմ ծախսուց յիշեալ վարժարանին աղջկանց՝ յամենահ յիշատակահանգուցեալ իւր հօրը քեր Տիմիթրի Աբարթալին :

Այս նուկըը Էրախաագէտ սրտիւ ընդունուեցաւ
Իզմիրի Յոյն բնակիչներէն և բերկրաւթ տալադու
Թիւն մի րրաւ. անոնց վերայ :

—Հարևային օդը քանի մը օր տիրեւ է . քիչ մը անձրեւ
գալէ ետե , երէկուանէ 'ի վիտ Հիստապոյն չոր հո'ւր կը
փչէ ե . օդը արեւափայլ ու պայծառ է : Թեպէտ սկսած
ցարտ ընել , սոկայն այնքան սառաիկ չէ : Ռէռու'րէ'
ճերմաշափը 2—3 աստիճան կընչանակէ զրօյն վերայ :

Ե Ռ Ե Ի Տ Ր Ը Կ Ը Ն

Այս շարժումը բամպակադ գիները հետզհետե՝ բարձրացան 'ի պատճառս Եւրոպայէն հասած յաջողութեան : Լոնտոնէն՝ ըստ նոր տուեմարի 'ի երկամբերի 4էն եկած հեռադրական լուրերը կը ծանուցանեն թէ Իլմիրի տալէկ տեսակ բամպակը 19-20 բէնիի գերազաճառ է : Սարսիլիայի մէջ 220 ֆրանքի ծախուեր է Սոպուճայի բամպակը : Այսամեն յաջող պարագայից պատճառաւ , այս շարժումը 2500 հաիէն աւելի 'բամպակ՝ ծախուեցաւ 830էն մինչեւ 1030 զուրուռէ կենդինաւրը՝ ըստ կեսակին , եւ ըստ երեւանաց՝ այս գինեիւրը տակաւին պիտի աւելնան : Առայժմ քաղաքին մէջ հազիւ թէ 2000 հաի պատրաստ բամպակ կը գտնուի :

Աֆիոնի կուգուի բայց զինները չբարձրացան
Այս եօթնեկիս մէջ 130 կողով աֆիոն ծախուեցան
112 1/2-113 գումուշի չէքին :

Փալատուարը կուգուի, և 13,000 կենդինարի չափ
վաճառեցաւ. հին հունձի ասորանքը 79—80 շու-
րուշի կենդինարը և նոր հունձինը՝ 114ի :

Ամերիկայի համար 700 կենդինար անլուայ ոչ
խարի բուրդ վաճառեցաւ 400 շուրուշի կենդինարը

Սուսամբ գիւրավաճառ է 52-54 զւրուշի քիւէն
 Յորենը կուզուի և գինեը բարձրաճան : Ուշաք
 ապրանքը 39 զւրուշի կըծախուի քիւէն և օտա
 երկիրներուն՝ 32-36ի րոտ տեսակին :

6-110801-17

Հրապարակվան առաջին (մե.արք) Դեկտեմբերի 8—20-ին կեսօրին մեկ ժամ առաջ պիտի ծախուի անհարժ ստացումը մի , որ Միմաճոյութանն ծովեզերեայ կողմին ծայրը կըգտնուի եւ բաղկացեալ է մեկ տունէ եւ քանի մի մտղազանքէ :

Ով որ կուգի առէի տնդէկութիւններ ստանալ,
կրնալ տեսնուիլ մօտիւ Միշէլ Պրաճիօրիկն հետ :

ՀԻՒԱՆԴԻՆ ԲԱՐԵԿԱՄԸ

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼԼՈՐԻԷԻ

ԶՂԱՅԻՆ ՀԻՒՆԴՈՒԹԻՒՆԷ

Մարգարե Տղայցի զբոլժեան («Ինքեթ») շատ յոգնած ըլլալն ստեղծել արևո մըն է և ջիւղերուն ամենախորթիկ շարժումը կամ գլոր-գլորում լինելը գլտալի է յոյժ . վառն զի մը գտնելու է անոր դե-ղը : — Միակ դեղը այս է . քիչ խմէ գինի , գարեջուր , և ոպե-ղից ըմպելիք . և աւելի ազելի ըմպայ որ բոլորեալ Տղանաւա տ-նոնցը , և ամենին լիւծաւ . անմաշտալ խաճկէ մի խմիք , և անոր տեղ լծել լծել լծելով (շաշ) դոճ է կիլի : Կարելի եղածին չափ մա-բար օգ ծծէ , ամեն դիշեր իմ դեղածատներս երեք կամ չորս Տաւ կըլլէ , շատ միւս կեր և Տաւեմունքէ («աւա») Տեւի կեցիք : Ելժէ այս ոգտաւար կանոնները ճշգրտութեամբ 'ի գործ դնելու ըլլա-մարդ չուսած պիտի Տղանաւաւայ , մարմոր առողջ պիտի ըլլայ և պիտի մնանա լծէ զկող չարժանի ունեցար :

ԱՆԿԱՐԳՈՒԹՅՈՒՆՔ ԵՐԻԿԱՄԱՆՑ

Այս գործընթացը վերաբերեալ ամեն հիւանդութեանց մը լինել կողմէն չափէն աւելի ըլլալից կըլնան կամ լաւ պահան չեն ըլնալ, լինել բարել կամ առողջ երիկանցից կը հասնին, ամբ լինէ աւանց մը ցաւեր կը դպանան մը ըլլալ համապատասխանած մասը: Այս ամեն հիւանդութեանց ժամանակը պէտք է Հըլ օտէի գեղահաստաբը առնուել տղեակ հրահանդաց համաժամու եւ անոր սպեղանիովը չլինել երեխանց վարի կողմէն անկողին մմնելու: Ժամանակը: Այս ցաւերը ամբողջական օգնու լինին մի պիտի մատու ցանէ, այնինչ ուրիշ գեղերը ցար տեղը գործածուած պիտի ըլնան:

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻՆ ԵՒ ՐՈՍԻՅԱՆ ԲԱՐՈՒՆԴԱՆԵՐՆԵՐԸ

Ո՛ր և է դ՛ւր Քի շէջնար սասմանքի գորււթիւնը նորոգել և աշէջնելը գոյն լուսով՝ ինչպէս այս դեղահաստը՝ որքան անարգեալաւնութենէ կամ վատթար կերպովէն պատճառեմ ըլլոր ինքը՝ ուսումը իւր կը վանեն և կը հասնին 'ի լեարգն (հօւր հէյեր)՝ սբուն դարձողութիւնը կը կարգադրեն. ճիշդեւ սաստիկ ձգտումն («Բեւ») դէպքերու մէջ սրանչէլ ներքոգորւթիւն մի ունի և լեարգն ու սասմանքի աման անարգալով ինքնուր միջոց կը բռնէ և՛

ԲՈՐԲՈՔՈՒՄՆ ԹՈՔԼՈՒԶԻՑ (ԿՐՕՆԻԴ) ՀԱՋ ԵՒ

ՀԱՐԲՈՒՂԽ

Հիշատակեան վերաբերեալ Գործարանաց հիւանդութիւնը ամեն ախտէն աւելի յաճախ կը պատահի եւ երբեմն աւելի վտանգաւոր է։ Ասանց գործողութեանց անկարելի ընթացքին առաջինը շանիւրը կրնան միշտ չարգաղուել։ Հօր օտէն հաշակարար եղբայր հասեց միշտցաւ։ Ասանց շատով կը զայմանն արեան ո՞ր եւ է աստանախանկը աւարժութիւնը, կը լծե՞ն ճցնին իցոյժ՝ շնչբառնալը, կը բարեխառնեն շնչառանկէն անոն օտոնով արգելութիւնը եւ կարողութիւն կուտան շնչապոխը ու թարբունց կարելի լծանք ու կանանաւարպէտ գործելու։ Ասոց զեղահատեւը՝ իւնեց մարդոպանաց գործ լծանքը կը սրեն արիւն ամեն աղտոլորութիւննէ եւ, եւ սլաեղանակաւ՝ կը գործայնեն շղթան լծանքը (սեղանք) ընդգէժ՝ ծիրաւ եղանակով, շնչարանութեան եւ ուրիշ լծապիլ տպարար լծանքն

ՏԿԱՐԱՑԵԱԼ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԲԱՂ ԿԸՑՈՒԹԻՒՆԸ

Տիպարովեան, թուրովեան և ջղացառովեան ղեպերուն մէջ, որոնք որ և է իմանի կամ իբրնական շահագանցում թնէն յստաց կեանք և, այս գեղահաւտից պայլլիւն և նորայիլ ներգործում թիւնը նմապէս օգտանալ է. քանզի մարտուն թիւնը կը իբրահատանայ, մարմնոյն ամեն հիւթոց թափումը կը կանաւաւորէ, ջղային դրու իմուն կը զօրացնէ, հիւանդին միտքը կը յարգաւէ և վերջապէս առողջութիւնը ձեռք դը բերէ:

Հովուների դեղահատերը ամենէն օգտակար գեղերն են հետեւեալ հիւանդութեանց համար :

Հնարագրութիւն ,	Հօրացաւութիւն ,	Թորացաւութիւն ,
Մախճապին ախար ,	Տեսանաւութիւն ,	Հաւք որդպիւրի ,
Խիթ (սահէն) ,	Ջրորդութիւն ,	Միգարգրութիւն ,
Հարբուղիւ ,	Լնարբուղութիւնք ,	Բարբոր մն ,
Նարապան ախտ ,	Ղաւսկն ,	Լեարք զոքերաց ,
Թանշ (սահանաբի) ,	Բարախիւն սրտի ,	Անկանոնութիւնը կա-
Խոյլ պարսոնցի ,	Ջար կամ խիճ սիլդա-	նանց ,
Վերնաւութիւն ,	նոցի ,	Մարմպին հիւանդու-
Լեղի հիւանդութիւնք Վլացաւութիւն ,	թիւնք ,	
Փղաղաւ ,	Վերդ խոսնախար ,	Եղուցութիւնք :

Այս գեղահաստերը, որ կը շինուին Հոր-օռէ բժշկին անձնական վերատեսչութեամբը, կը վաճառին իւր գործարանը 'ի Լոստոն, Սթրէնս կոչուած թաղը Թիւ 244, 'ի գին 1 և 1/2 քառակուսի, 2 3/4 և 4 1/2 շրջին տուփ, ըստ մեծութեան տիրոջ:

Գլխակ արժան է որ տպեալ հրահանգներ կան ամեն լեզուով
որոցմէ մէկ հատ կը գտնուի իւրաքանչիւր տուփին մէջ 'ի տեղե-
կութիւն հիւանդաց , ամեն պարագայից մէջ :

Խմբագիր—տէր Լուսինյան ,
Գլխավոր—Գ. Պ. Լուսինյան :

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱՆՈՒՄՈՅ ԱՐՄԱՐԱՏԵԱՆ